

Historia Slavorum Occidentis
2024, R. 14, nr 1 (40)
ISSN 2084-1213
DOI: 10.15804/hso240108

ROBERT T. TOMCZAK* (PRAHA)

Morawskie echa elekcji Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669). Biskup ołomuniecki Karol z Lichtensteinów-Castelcornów i jego sieć informatorów¹

Abstract: *Moravian reflections on the election of Michał Korybut Wiśniowiecki (1669). The Olomouc Bishop Charles of Lichtenstein-Castelcorn and his network of informants*

This article attempts to present Polish-Moravian relations in the context of the election of King Michał in 1669. The central figure of these contacts was Charles II von Liechtenstein-Kastelkorn, the Bishop of Olomouc, who had an extensive network of informants reporting to him on the developments in the Polish-Lithuanian Commonwealth.

Keywords: Karl II von Liechtenstein-Kastelkorn; Michał I; correspondence; Moravia; election 1669

Słowa kluczowe: Karol z Lichtensteinów-Castelcornów; Michał Korybut Wiśniowiecki; korespondencja; Morawy; elekcja 1669

Kontakty polsko-czeskie czy też polsko-morawskie w okresie panowania króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1640–1673) nie stanowią szczególnie atrak-

* ORCID: 0000-0001-9377-8505; dr, Historický ústav Akademie věd České republiky, Prosecká 809/76, 190 00 Praha 9; e-mail: tomczak@hiu.cas.cz.

Artykuł nadesłany: 20 VI 2023; nadesłany po poprawkach: 30 XI 2023; zaakceptowany: 20 XII 2023.

¹ Pragnę podziękować mgr. Pawłowi Lasztovczyz z Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu za zwrócenie uwagi na ten mało rozpoznany wątek relacji polsko-morawskich w dobie panowania króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego, a także dr. Zbigniewowi Hunderstowi z Uniwersytetu Warszawskiego i Zamku Królewskiego w Warszawie za cenne uwagi związane z rzeczywistością polityczną czasu elekcji i koronacji króla Michała.

cyjnego badawczo zagadnienia dla polskich historyków. Mimo że archiwa i muzea znajdujące się w Republice Czeskiej mogą dostarczyć liczny materiał dotyczący tychże zagadnień. Wydaje się, że król Michał utrzymywał bardzo przyjazne i rozbudowane kontakty z przedstawicielami elit politycznych i kościelnych w Królestwie Czeskim. Sam zresztą miał sposobność poznać to środowisko, przy okazji wieloletnich studiów na Uniwersytecie Karola-Ferdynanda w Pradze². Jego praski nauczyciel prawa – Ignacy Tam – był potem sekretarzem dworu cesarskiego w Wiedniu³. Co więcej, szlachta czeska i morawska była dość przychylnie do króla Michała nastawiona, o czym świadczą częste odwiedziny ich przedstawicieli w Rzeczypospolitej⁴ oraz zachowane do dziś królewskie wizerunki, przechowywane w czeskich instytucjach kulturalnych⁵ (nieznane polskim badaczom), czy też pozycja, jaką się cieszył wśród morawskich elit kościelnych⁶. Po ślubie z Eleonorą Marią Józefą Habsburżanką (1653–1697) w 1670 r.⁷ mógł być zresztą traktowany jako członek rodziny cesarskiej, co mogło mu przysporzyć tylko zwolenników wśród zorientowanych prohabsbursko elit społeczno-politycznych w Królestwie Czeskim. Polityka matrymonialna Habsburgów była zresztą narzędziem do intensyfikacji wzajemnych kontaktów. Jednak już wcześniej, przy okazji elekcji króla Michała, zainteresował się nim czołowy przedstawiciel elit morawskich, książę-biskup ołomuniecki Karol

² R.T. Tomczak, *Wychowanie i wykształcenie króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1640–1660)*, *Res Historica* 39 (2015), s. 33–58.

³ Tamże, s. 42.

⁴ R. Pavličková, „Polská” cesta roku 1670. *Město Olomouc a biskup Karel z Liechtensteinu-Castelcornu jako hostitelé císařského dvora*, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica* 29 (2000), s. 97–105; V. Štěpán, *Cesty polské královny Eleonory přes Moravu v letech 1670 a 1675*, *Olomoucký archivní sborník* 2 (2004), s. 120–155; R. Smíšek, M. Konrádová, *Habsburgowie i Michał Korybut Wiśniowiecki. Przyjazd arcyksiężniczki Eleonory Marii do Rzeczypospolitej w 1670 roku jako sposób komunikacji symbolicznej*, *Historia Slavorum Occidentis* 9 (2015), nr 2, s. 101–136.

⁵ Jeden z portretów znajduje się na Zamku w Lemberku (nieдалеко Liberca).

⁶ Jerzy Fryderyk z Salburga (zm. 1692) – kanonik ołomuniecki, archidiacon i proboszcz w Kromieryżu posiadał w swojej rezydencji w Ołomuńcu pokaźny zbiór obrazów, przedstawiający najważniejsze (jego zdaniem) ówczesne osobistości. Hierarchicznie, wizerunek króla Michała został umieszczony zaraz za zmarłym cesarzem Ferdynandem III (1608–1657), jego żoną Eleonorą (1630–1686), ówczynie panującym cesarzem Leopoldem (1640–1705) oraz jego żoną Klaudią (1653–1676), za: J. Zapletalová, *Obrazová sbírka olomouckého kanovníka Georga Friedricha ze Salburgu (+ 1692)*, *Opuscula historiae atrium* 65 (2016), nr 2, s. 33, 35.

⁷ M. Hennel-Bernasikowa, *Ślub królewski na Jasnej Górze. Michał Korybut Wiśniowiecki i Eleonora Habsburg – 1670*, Częstochowa 2005.

(1624–1695), hrabia z Lichtensteinów-Castelcornów. Celem niniejszego artykułu jest zatem pokazanie zainteresowania biskupa ołomunieckiego królem Michałem Korybutem Wiśniowieckim, przy okazji jego elekcji oraz przedstawienie genezy ich życzliwych kontaktów. Tekst ten stanowi więc pewien przyczynek do badań nad relacjami polsko-morawskimi w dobie panowania króla Wiśniowieckiego, a także odsłania stosunek morawskiej szlachty do jego osoby.

1. Karol II, hrabia Lichtensteinów-Castelcornów, biskupem ołomunieckim – sieć kontaktów

Biskup Karol, wywodzący się z tyrolskiego rodu Lichtensteinów-Castelcornów (*Liechtenstein und Castelcorn*), niewątpliwie należał do najwyraźniejszych osobowości morawskiego baroku⁸. Po długim okresie stagnacji i licznych zniszczeń spowodowanych konsekwencjami wojny trzydziestoletniej, przystąpił do odbudowania diecezji ołomunieckiej oraz wzmożenia akcji rekatolizacyjnej. Wcześniej, w latach 1638–1664, nominalnymi biskupami tej diecezji byli książęta Leopold Wilhelm (1614–1662) i Karol Józef (1649–1664) Habsburgowie, których w administrowaniu wyręczał biskupi pomocniczy rekrutujący się z grupy kanoników kapituły ołomunieckiej. Dopiero biskup Karol, kształcony na uczelniach jezuickich w Austrii i posiadający wyższe święcenia kapłańskie, na stałe związał się z diecezją w Ołomuńcu i został najważniejszą postacią na całych Morawach. Dość szybko przystąpił do uporządkowania spraw swojej diecezji, co polegało m.in. na wprowadzeniu sprawniejszej administracji (reformy terytorialnej dekanatów), prowadzeniu rejestrów dekanalnych i parafialnych, a także regularnych wizytacjach. Jako biskup ołomuniecki posiadał także tytuł księcia Rzeszy, a co za tym idzie był czołową postacią w administracji politycznej margrabstwa morawskiego. Regularnie uczestniczył w obradach morawskiego sejmiku prowincjonalnego, a także rywalizował o polityczny prymat na Morawach ze starostą ziemskim księciem Ferdynandem Józefem z Ditrichštejnu (1636–1698). Podczas niedługiej nieobecności starosty na Morawach w latach 1666–1667 pełnił nawet tymczasowo jego funkcję⁹.

⁸ Najnowsza literatura na jego temat: *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna: Olomoucký biskup a duchovní aristokrat střední Evropy*, red. O. Jakubec, Olomouc 2019; *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna: Místa biskupovy paměti*, red. R. Švácha, M. Potůčková, J. Kroupa, Olomouc 2019 (rozbudowana bibliografia prac o biskupie na s. 366–379).

⁹ J. David, *Nechtěně budování státu. Politika, válka a finance na Moravě ve druhé polovině 17. století*, Brno 2018, s. 177, 182–183.

Oprócz silnej pozycji politycznej, biskup Karol był również czołowym przedstawicielem mecenatu artystycznego i architektonicznego. Znacznie rozbudował i upiększył rezydencje biskupie w Ołomuńcu (pałac rezydencjalny), Kromieryżu (rezydencja wiejska) i Mírovie (rezydencja obronna), uruchomił biskupią mennicę, a także znacznie rozbudował biskupią kolekcję dzieł sztuki, m.in. o słynny obraz Tycjana *Apollo i Marsjasz*. Realizował tym samym koncepcję strategii reprezentacyjnej barokowego dostojnika kościelnego. Jego pozycja łączyła się z koniecznością utrzymywania rozbudowanej sieci komunikacyjnej. Zbiór biskupiej korespondencji, przechowywany obecnie w Archiwum Prowincjonalnym w Opawie (oddział w Ołomuńcu) liczy aż 143 kartony listów¹⁰. Sam katalog korespondencji wydany w 2019 r. (wraz z załączonym rejestrem korespondentów oraz indeksem geograficznym na płycie CD-ROM) liczy aż 2214 stron¹¹. Twórcom omawianego zestawienia udało się doliczyć ponad 5 tys. osób fizycznych, ale też podmiotów samorządowych, różnych instytucji państwowych czy kościelnych i ich przedstawicieli, występujących w roli nadawców lub adresatów tych listów. Sporą część korespondencji stanowiły relacje o wydarzeniach w polityce międzynarodowej czy wiadomości z cesarskiego dworu. Osoba o pozycji księcia-biskupa Karola musiała być doskonale poinformowana o bieżącej polityce, co ułatwiała mu rozbudowana sieć stałych korespondentów zagranicznych i agentów. Pewną grupę stanowiły wieści z Polski, które regularnie przesyłali do biskupa m.in. Jobst Hilmar von Knigge (1605–1683) – cesarski generał, komendant twierdzy Głogów i dowódca 11 czeskiego regimentu piechoty (od 1669 r.)¹², a także doskonale znany w polskiej literaturze Krzysztof Leopold Schaffgotsch (1623–1703) – cesarski dyplomata i wysłannik na polskie sejmy elekcyjne¹³.

¹⁰ Zemský archiv v Opavě (dalej ZA Opava), pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc 1141–1961 (dalej AO), t. 2, cz. 1, nr inw. 520–636.

¹¹ *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Katalogizovaný soupis korespondence s rejstříkem korespondentů a seznamem lokalit*, red. Z. Orálková, S. Topičová, K. Kouřil, Olomouc 2019.

¹² M. Rohrlach, *Des Schlesischen Adels anderer Theil oder Fortsetzung schlesischer Curiositäten...*, Leipzig–Breßlau 1728, s. 352; *Linien-Infanterie-Regimenter: Böhmisches Infanterie – Regiment, Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Wien 1838, s. 119.

¹³ J. Woliński, *Relacja ambasadora K.L. Schaffgotscha o elekcji polskiej 1669 r.*, *Teki Archiwalne* 5 (1957), s. 130–172; tenże, *Poselstwo Krzysztofa Schaffgotscha na elekcję polską 1674 r.*, [w:] tenże, *Z dziejów wojny i polityki w dobie Jana Sobieskiego*, Warszawa 1960, s. 100–124; M. Chmielewska, *Misja Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha na sejm elekcyjny w Rzeczypospolitej 1699 roku*, *Rocznik Jeleniogórski* 34 (2002), s. 87–94; taż, *O dawnej agitacji politycznej: misja Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha na sejm elekcyjny w Rzeczy-*

2. Jobst Hilmar von Knigge informuje o elekcji króla Michała

Biskup Karol z Lichtensteinów-Castelcornów początkowo korzystał z usług informacyjnych generała von Kniggego, który w połowie 1669 r. został mianowany komendantem twierdzy w Głogowie¹⁴. Generał zakupił zresztą kilka posiadłości na Śląsku, więc bliskość terytorialna do ziem polskich powodowała, że mógł być cennym „nabytkiem” w rozległej sieci biskupich korespondentów. Generał nie działał jednak bezinteresownie, gdyż w jednym z listów do biskupa zaznaczył, że chętnie będzie mu dostarczał wieści z Polski, Brandenburgii oraz Szczecina, w zamian za wieści z Włoch, które biskup otrzymywał przez Wenecję¹⁵. Nie czekając jednak na stanowisko biskupa, von Knigge trzy dni później (25 VI 1669 r.) zaadresował z Nysy list do Ołomuńca, w którym zdawkowo poinformował, że nowym polskim królem został książę Wiśniowiecki¹⁶. Dodał ponadto, że zabiegi (i łapówki) Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha, który forsował kandydaturę przychylnego Habsburgom księcia lotaryńskiego Karola V Leopolda (1643–1690), nie tylko na nic się zdały, ale oburzyły polskich magnatów. Cesarski dyplomata, a także agenci popierający księcia lotaryńskiego nie oszczędzili środków na przekonanie polskiej szlachty do wspierania przez nich kandydata¹⁷. Schaffgotsch był w tym zakresie dość aktywnym agitatorem politycznym¹⁸, a nawet czerpał z własnej szkatuły, by wspomóc kandydaturę

pospolitej 1669 r., Zeszyty Edukacji Kulturalnej 49 (2005), s. 54–71; L. Ziątkowski, *Aktywność dyplomatyczna Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha posła cesarskiego podczas elekcji 1674 r.*, [w:] *Spółczesność Europy Środkowo-Wschodniej w epoce wczesnonowożytnej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Krystynowi Matwijowskiemu w osiemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Maroń, F. Wolański, L. Ziątkowski, Wrocław 2016, s. 109–115; A. Ziober, *Dziennik wizyt posła cesarskiego Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha jako przyczynek do wyjaśnienia przebiegu elekcji 1674 roku*, [w:] *Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVIII wieku. O znaczeniu idei wyboru – między prawami a obowiązkami*, red. M. Markiewicz, D. Rolnik, Katowice 2016, s. 342–353.

¹⁴ E.H. Kneschke, *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon*, t. 5, Leipzig 1864, s. 159.

¹⁵ ZA Opava, AO, t. 2, cz. 1, karton 79, nr inw. 697, f. 62–63 (list z Bruntálu, dnia 22 czerwca 1669).

¹⁶ Tamże, f. 76r (list z Nysy, dnia 25 czerwca 1669).

¹⁷ M. Chmielewska, *Sejm elekcyjny Michała Korybuta Wiśniowieckiego 1669 roku*, Warszawa 2006, s. 81–82.

¹⁸ J. Kaniewski, *Finansowe kulisy walki o polską koronę po abdykacji Jana Kazimierza a przed elekcją Michała Korybuta Wiśniowieckiego w świetle raportów dyplomatów elektora brandenburskiego (1668–1669)*, *Przegląd Nauk Historycznych*, R. 4 (2005), nr 2/8, s. 18.

Lotaryńczyka¹⁹. Pieniądze jednak nie przeważały i królem został „Piast”. Generał von Knigge zaznaczył jednak, że nowy polski król jest podobno niechętny Francuzom, co miało zostać przyjęte z radością przez okoliczne narody. Niewątpliwie była to cenna informacja dla księcia-biskupa, który z oczywistych względów nie darzył Francji sympatią.

Generał nie był jednak dość wnikliwym obserwatorem życia politycznego i o wiele bardziej zajmowały go zdarzenia dość przyziemne (obiady z dostojnikami, plotki, sprawy majątkowe). Chętniej i dokładniej informował biskupa ołomunieckiego na przykład o tym, że w Głogowie wszystko jest trzy razy droższe niż na Morawach oraz że tamtejszy starosta buduje zamek, ale inicjatywa architektoniczna nijak się może równać z pracami, jakie podjął biskup, by przebudować pałac w Ołomuńcu. Przy okazji pobytu w Głogowie von Knigge zakupił dla niego także sporo niemieckich książek²⁰. Informacje przekazywane przez generała nie były więc interesujące z punktu widzenia polityki międzynarodowej, a wieści z Polski i tak otrzymywał za pośrednictwem innych osób. O wiele więcej o elekcji w Polsce książę-biskup mógł się dowiedzieć od naocznego świadka tamtych wydarzeń i jednego z głównych architektów forsowania prohabsburskiej polityki w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

3. Relacja Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha przesłana biskupowi

Cesarski dyplomata Krzysztof Schaffgotsch, w przeciwieństwie do generała von Kniggego, skupił się w swoim liście pisanym z Warszawy 12 lipca wyłącznie na samej elekcji, a raczej jej następstwach. Schaffgotsch referował, że część przedstawicieli rodziny Zamoyskich, która reprezentowała jedną ze stron sporu (toczył się w latach 1665–1677) o jeden z największych majątków Rzeczypospolitej spadły po zmarłym Janie „Sobiepanie” Zamoyskim (1627–1665) – siostrzeńcu królewskiej matki Gryzeldy z Zamoyskich Wiśniowieckiej (1623–1672), oprotestowała elekcję króla Michała. Protest ten został jednak kompletnie zignorowany, a Zamoyskim zagrożono, że jeśli go nie wycofają, zostaną uznani za wrogów ojczyzny i zdrajców. Schaffgotsch informował dalej, że dzięki interwencji samego króla i Senatu udało się rozwiązać wszystkie

¹⁹ A. Ziober, *Habsburgowie wobec bezkrólewia w Rzeczypospolitej 1668–1669 oraz elekcji króla Michała. Zarys ważnych problemów*, [w:] *Żył królem, umarł człowiekiem. Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023, s. 71.

²⁰ ZA Opava, AO, t. 2, cz. 1, karton 79, nr inw. 697, f. 109–110 (list z Głogowa, dnia 7 lipca 1669).

spory oraz przeprowadzono liczne narady nad treścią *pacta conventa* i egzorbitancji. W niedzielę (7 lipca) miało zaś odbyć się uroczyste nabożeństwo w kolegiacie św. Jana, a nowy król złożył przysięgę w obecności najważniejszych osób w państwie i szlachty. Król miał otrzymać od prymasa insygnia władzy oraz opieczętowany dyplom elekcji. Zamierzano też ustalić okoliczności przyszłej koronacji. Schaffgotsch zaznaczył, że Michał Kazimierz Radziwiłł (1635–1680) jeszcze w niedzielę uczcił nowego króla hołdem, a Michał Kazimierz Pac (1624–1682) miał to uczynić w środę (10 lipca). Widomo bowiem, że Radziwiłłowie sprzyjali księciu neuburskiemu Filipowi Wilhelmmowi Wittelsbachowi (1615–1690), a Pacowie popierali kandydaturę księcia lotaryńskiego²¹. Schaffgotsch pisał o ich reakcji na wybór księcia Wiśniowieckiego zapewne dlatego, że dla stronnictw litewskich wynik elekcji był ogromną niespodzianką i scenariuszem, którego nie byli w stanie przewidzieć²². Potem dyplomata cesarski streścił, że na wszystkich tych uroczystościach obecni mieli być zagraniczni ambasadorowie, członkowie Senatu oraz liczne grono szlachty²³.

Związała relacja Schaffgotscha, oprócz tego, że dość dobrze informowała biskupa Karola o najważniejszych wydarzeniach po elekcji, pokazuje zainteresowanie cesarskiego dyplomaty działaniami i postawą magnaterii litewskiej. Przedstawiciele stronnictw litewskich byli bowiem zwolennikami (Pac) lub przeciwnikami (Radziwiłł) Habsburgów. W tym kontekście Schaffgotsch pokazywał biskupowi ołomunieckiemu, że elekcja króla Michała zyskała szerokie poparcie szlachty i magnaterii, więc sytuacja wewnętrzna w Polsce powinna się ustabilizować. Było to bardzo ważne dla polityki habsburskiej w obliczu konfliktu z Turcją i ewentualnego pozyskania Rzeczypospolitej jako sojusznika. Dla księcia-biskupa zagrożenie tureckie było jeszcze bardziej niebezpieczne, gdyż terytorium Moraw mogło stać się ofiarą ataku. Biskup otrzymał zresztą dwa dni później list (14 lipca) od Macieja Ruprechta Žerotínskigo, informujący, że Turcy pojawili się w okolicach miasta Mikulov²⁴, leżącego na południowo-wschodnich Morawach. Tematyka zagrożenia ze strony Turcji będzie się zatem częściej przejawiać w korespondencji przesyłanej do biskupa, przede wszystkim z Polski.

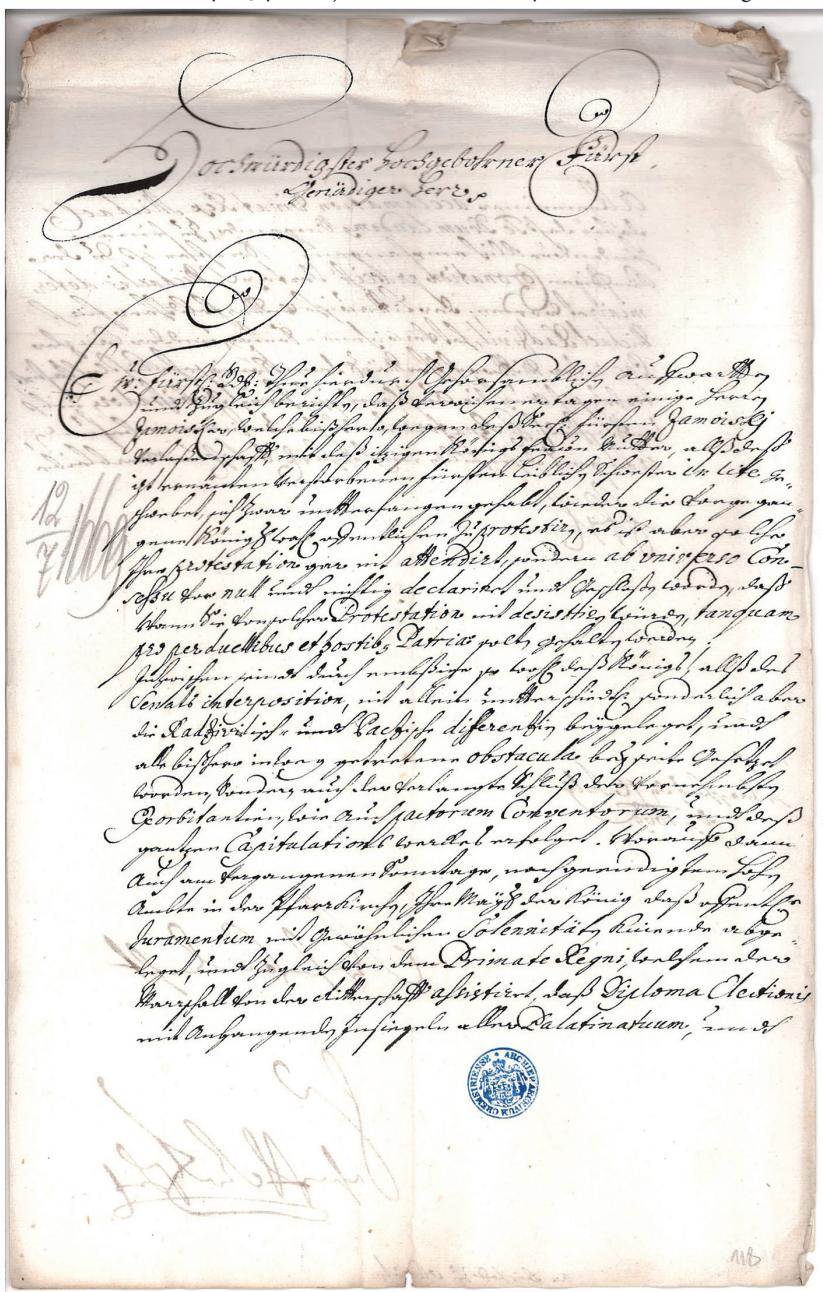
²¹ O sympatiach politycznych elekcji z 1669 r. zob. M. Chmielewska, *Sejm elekcyjny*, s. 79–91; K. Bobiatyński, *W walce o hegemonię. Rywalizacja polityczna w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1667–1674*, Warszawa 2016, s. 49–54; Z. Hundert, *Między buławą a tronem. Wojsko koronne w walce stronnictwa malkontentów z ugrupowaniem dworskim w latach 1669–1673*, Oświęcim 2019, s. 119–121.

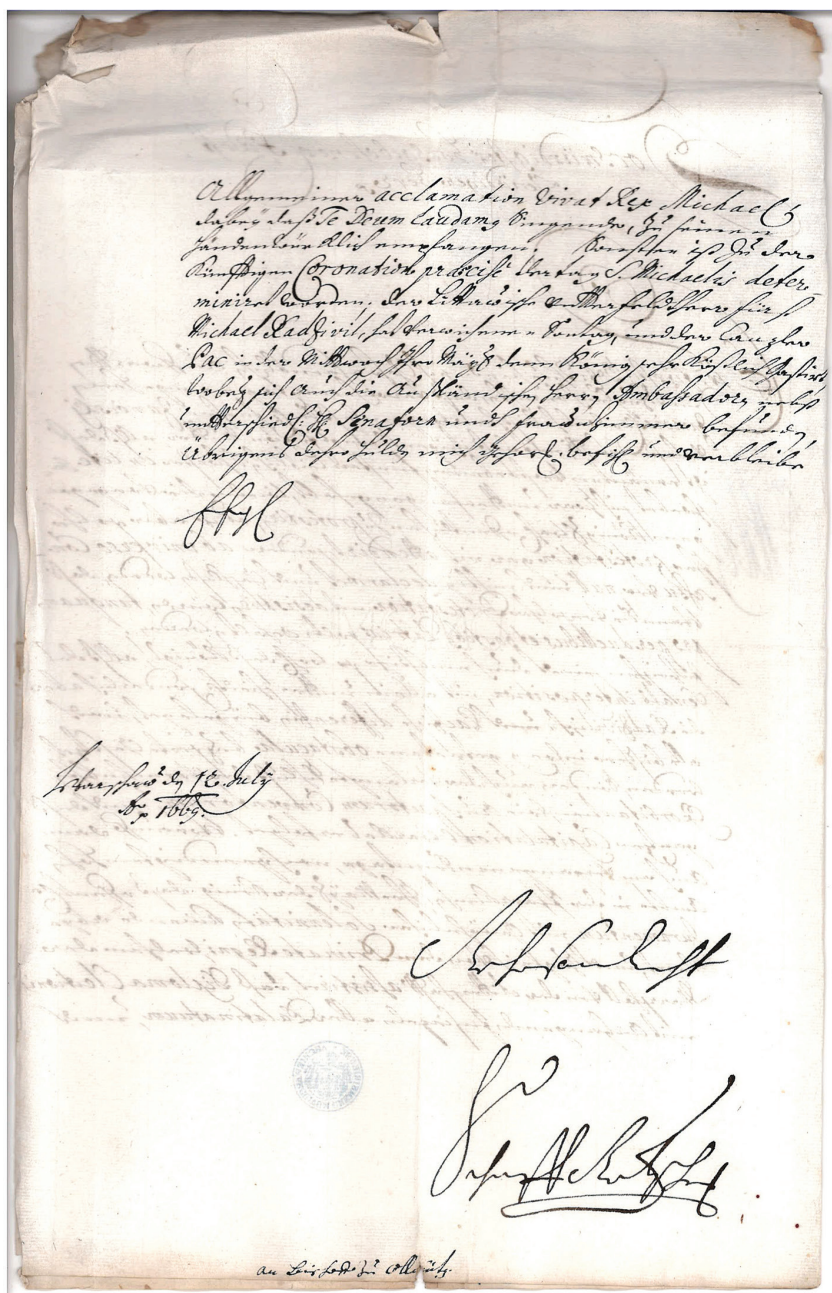
²² K. Bobiatyński, *W walce o hegemonię*, s. 54.

²³ ZA Opava, AO, t. 2, cz. 1, karton 79, nr inw. 697, f. 118r–v (list z Warszawy, dnia 12 lipca 1669).

²⁴ Tamże, f. 126–127 (list z Chrlic, dnia 14 lipca 1669).

Ilustr. 1. List Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha z 12 lipca 1669 r. do biskupa Karola z Lichtensteinów-Castelcornów, dotyczący elekcji króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego

4. Schaffgotsch i von Knigge o zagrożeniach tureckich

W kolejnym liście (21 lipca) von Knigge powiadamia biskupa na temat elekcji króla Michała, o czym jemu doniósł jeden z jego znajomych pułkowników, który przebywał w otoczeniu hrabiego Schaffgotscha. Generał stanowczo zaznacza, że „nowo wybrany król nadal żyje i jest w doskonałym zdrowiu”²⁵. Trudno ocenić podtekst takiego stwierdzenia, ale najprawdopodobniej von Knigge nie miał zbyt dobrej opinii o polskiej szlachcie sugerując, że coś mogło się królowi Michałowi stać po elekcji lub był to typowy żart. Dalej generał referuje, że przygotowania do koronacji królewskiej są w toku, a polscy panowie zastanawiają się nad wyborem małżonki dla króla. Z charakterystyczną dla siebie gawędziarską swadą, von Knigge pisze dalej o sprawach rodzinnych, upalnej i suchej pogodzie w Głogowie oraz proponuje biskupowi 200 beczek lokalnego wina (bardzo mu zasmakowało), które może dostarczyć zimą²⁶. Po tych istotnych dla zapasów biskupich informacjach, generał przedstawia sprawy związane z obronnością i fortyfikacjami. Relacjonuje stan zaopatrzenia obronnego twierdzy w Głogowie oraz donosi, że ma pewne wiadomości o braku jakichkolwiek przygotowań wojennych ze strony Brandenburgii.

Generał niepokoił się jednak wieściami o wtargnięciu Turków na Morawy, ale nie ma o tym żadnych innych informacji. Martwiło go, że nie podejmuje się żadnych działań obronnych w tej sprawie, co z czasem może dostarczyć kłopotów. Żywi jednak nadzieję, że działania księcia-biskupa w margrabstwie morawskim nadadzą impet zmianom, a biskup będzie mógł sam zrekrutować ludzi do misji obrony Moraw. Dalej nadmienia, że stan zdrowia biskupa wrocławskiego Sebastiana von Rostocka (1607–1671) znacznie się pogorszył i biskup jest bliski śmierci²⁷. Generał von Knigge zakończył list dość szczerą informacją, że obecnie cieszy się towarzystwem wdowy Proszkowskiej (*von Proskau*), a także przedstawia zasłyszaną plotkę o królu Janie II Kazimierzu, który od 19 lipca przebywał we Wrocławiu. Były król polski zorganizował swego czasu we Wrocławiu wielką zabawę, na której miał „słodko zabawiać się w towarzystwie pięknych panien”, o czym generał dowiedział się, będąc w konfidencji z pewnymi osobami²⁸. Król Jan II Kazimierz rzeczywiście taką ucztę we Wrocławiu zorganizował i nie stronił od zbytków, a to z tego powodu, że podróż

²⁵ Tamże, f. 135r (list z Głogowa, dnia 21 lipca 1669).

²⁶ Tamże, f. 135v.

²⁷ Tamże, f. 136r.

²⁸ Tamże.

przez kraje niemieckie odbywała się „cesarskim kosztem”²⁹. Król Jan, według relacji biskupa Béziers, „był w Śląsku u wszystkich znajomych dam. W tym samym celu jedzie do Pragi. Jest większym galantem niż kiedykolwiek: każe sobie farbować brodzie – i nigdy nie był bardziej zadowolonym”³⁰. Można zatem zaryzykować stwierdzenie, że kontakty polsko-czeskie rozwijały się w owym czasie niezwykle przyjacielsko.

Abstrahując od plotek generała i emerytury króla Jana II Kazimierza, należy zaznaczyć, że księcia-biskupa ołomunieckiego Karola żywo interesowały sprawy związane z bezpieczeństwem Moraw i całego obszaru Europy Środkowej. Generał von Knigge, pisząc o incydencie na Morawach, czynił to w odpowiedzi na list otrzymany wcześniej od biskupa. Na marginesie przekazywanych plotek i pewnego gadulstwa generała, można zauważyć, że biskup Karol realnie lękał się zagrożenia ze strony Turcji, a nawet przebywał w stanie permanentnej obawy o przyszłość Moraw. Stąd oczekiwał od generała von Kniggego istotnych informacji dotyczących bezpieczeństwa w regionie. Aktualne wieści z Polski, choć zdawkowe, były dla niego niezwykle cenne, jeśli chodzi o perspektywę konfliktu z Turcją. Biskup musiał zdawać sobie sprawę, że próby uniezależnienia się Kozaczyzny prawobrzeżnej od władzy Rzeczypospolitej przy wsparciu Chanatu Krymskiego, jako tureckiego lennika, doprowadzą w końcu do wojny z Imperium Osmańskim.

Więcej na ten temat napisał 23 sierpnia do biskupa Krzysztof Leopold Schaffgotsch. Cesarski dyplomata informował biskupa o Tatarach i planach Kozaków skupionych wokół hetmana Petra Doroszenki (1627–1698). Zaznaczył, że na Prawobrzeżu Doroszenko i wierni mu Kozacy zaczęli paktować z imperium tureckim w sprawie przyznania Ukrainie statusu protektoratu. Zgodnie z relacją Schaffgotscha, Doroszenko miał otrzymać od paszy tureckiego czteropunktowy pakiet z warunkami, zgodnie z którymi Kozacy mieli zniszczyć swoje miasta, zamieszkiwać tylko na wsiach, poddać Turcji całą Ukrainę oraz po upływie dwóch lat płacić trybut sułtanowi³¹. Schaffgotsch znacznie jednak wyolbrzymił warunki poddaństwa, jakie Kozakom zaproponował sułtan. Były one zdecydowanie bardziej akceptowalne niż te, które przedstawił w liście³². Zapewne specjalnie dyskredytował w korespondencji tak Doroszenkę, jak i sułtana (przeciwników Rzeczypospolitej) lub nie do końca

²⁹ W. Czermak, *Z czasów Jana Kazimierza. Studia historyczne*, Lwów 1893, s. 216.

³⁰ Tamże, s. 217.

³¹ ZA Opava, AO, t. 2, cz. 1, karton 79, f. 216r (list z Warszawy, dnia 23 sierpnia 1669). M. Chmielewska błędnie założyła, że Schaffgotsch opuścił Polskę już w połowie lipca, zob. M. Chmielewska, *O dawnej agitacji politycznej*, s. 71.

³² J. Perdenia, *Hetman Piotr Doroszenko a Polska*, Kraków 2000, s. 175–176.

orientował się w politycznej rzeczywistości na Ukrainie. Już zresztą przy okazji elekcji sporo czasu zajęło mu dokładne rozeznanie się w sprawach wewnętrznych i stosunkach społecznych panujących w Polsce i na Litwie³³. Dyplomata dodaje jednak dalej w liście, że Kozacy nie zamierzają spełnić tych warunków i opowiadają się za królem Polski jako ich dziedzicznym panem. Być może miał tu na myśli Kozaków niezadowolonych z protureckiej polityki Doroszenki, a skupionych wokół atamana koszowego na Siczy i pułkownika humańskiego Michała Chanenki (zm. 1680), który był zwolennikiem podporządkowania Ukrainy polskiej Koronie³⁴.

Co więcej, mogli oni liczyć na pomoc Chanatu Krymskiego (wbrew sultanowi) oraz Siczy Zaporoskiej³⁵. Schaffgotsch przedstawił tym samym trudną sytuację (wręcz chaotyczną) panującą na Ukrainie (konflikt na Prawobrzeżu, ingerencja Wysokiej Porty oraz Chanatu Krymskiego), która zmierzała ku wojnie, choć nie był w stanie stwierdzić, jak sprawy dalej się potoczą, ale będzie informował biskupa na bieżąco. W post scriptum dodaje, że król Polski otrzymał listy od swoich dowódców z pytaniem, jak mają postępować wobec Kozaków, którzy tracą zaufanie hetmana Doroszenki³⁶. Dyplomata cesarski swoją relacją zapewne uspokoił nieco księcia-biskupa, gdyż ogólny sens tego listu był taki, że to raczej Polska, a dokładniej Ukraina stanie się teatrem nowej wojny z Turcją. Z perspektywy morawskiego prominenta była to dość dobra wiadomość.

Biskup ołomuniecki Karol nie otrzymywał potem przez jakiś czas wieści z Polski. Generał von Knigge udał się do Berlina i pisał do biskupa raczej o wrażeniach z tej podróży, w trakcie której urzekły go berlińskie teatry (wymienia pięć), architektura w stylu holenderskim, ogród zoologiczny, parki czy biblioteki³⁷. O sprawach polskich nie pisze. Dopiero 16 października swój list do biskupa adresuje Schaffgotsch, który będąc w Krakowie, informuje o obradach sejmu koronacyjnego³⁸. Zaznacza, że największym problemem okazała się kwestia kompensat dla szlachty (egzulantów) z województw ukraińskich. W wyniku bowiem traktatu andruszowskiego szlachta

³³ M. Chmielewska, *O dawnej agitacji politycznej*, s. 61–62.

³⁴ M. Wagner, P. Kroll, *Michał Chanenko*, [w:] *Hetmani zaporoscy w służbie króla i Rzeczypospolitej*, red. P. Kroll, M. Nagielski, M. Wagner, Zabrze 2010, s. 355–356; Z. Hundert, *Między buławą a tronem*, s. 288–291.

³⁵ P. Kroll, *Stosunki polsko-kozackie w przeddzień najazdu tureckiego (1670–1672)*, [w:] *Marszałek i hetman koronny Jan Sobieski*, red. D. Milewski, Warszawa 2014, s. 189–215.

³⁶ ZA Opava, AO, t. 2, cz. 1, karton 79, nr inw. 697, f. 216v (list z Warszawy, dnia 23 sierpnia 1669).

³⁷ Tamże, f. 261–262 (list z Berlina, dnia 20 września 1669).

³⁸ Tamże, f. 329r (list z Krakowa, dnia 16 października 1669).

utraciła swoje dobra na rzecz Moskwy. Schaffgotsch przypominał, że egzulanci używali potwierdzenie tej obietnicy w królewskich *pacta conventa*³⁹. Sejm ten zresztą zakończył się 12 listopada bez podjęcia uchwał (został zerwany) właśnie z tego powodu. Schaffgotsch dodał, że przybyło poselstwo tatarskie do króla, które odesłano do kanclerza i marszałka, a treść ich legacji miała być poufna.

Cesarski dyplomata informował księcia-biskupa o bieżących wydarzeniach w Polsce, ale takich, o których biskup mógł dowiedzieć się z innych źródeł, choćby z periodyków „*Diarium Europaeum*” i „*Theatrum Europaeum*”. Kompletnie pomijał sprawy, w które bezpośrednio był zaangażowany, a które miały zdecydowanie większe znaczenie. Był však dyplomata i arkana powściągliwości nie były mu obce. Wiadomo bowiem, że już od czerwca Schaffgotsch rozmawiał z podkanclerzym Andrzejem Olszowskim (1621–1677) o mariażu króla Michała z Eleonorą Habsburżanką, przyrodnią siostrą cesarza Leopolda⁴⁰. Zwrócenie uwagi na tę kandydatkę przypisuje się właśnie Schaffgotschowi, który zabiegał o odbudowę „przedmurza chrześcijaństwa”⁴¹. Podczas posejmowej sesji senatu 16 listopada dokładnie ta propozycja zyskała najszerze poparcie, gdyż kalkulowano, że jako królowa w perspektywie wojny z Turcją przyniesie najwięcej korzyści⁴². Dla króla zaś mariaż z cesarską siostrą był wzmocnieniem pozycji w kraju, szczególnie że na marzec 1670 r. zwołano nowy sejm. Schaffgotsch doskonale wywiązał się ze swojej roli, a dalsze wydarzenia potoczyły się błyskawicznie. Oto 27 listopada do Wiednia wyruszył Olszowski, 11 grudnia był na miejscu, a ślub odbył się 27 II 1670 r. w Częstochowie. Warto zaznaczyć, że poselstwo Olszowskiego zatrzymało się w drodze do Wiednia i z powrotem także na Morawach (Ołomuniec, biskupi Vyškov), gdzie zostali godnie przyjęci i mieli okazję zwiedzić Ołomuniec⁴³. Sam ślub był zresztą jednym z głównych wydarzeń początku roku 1670, które żywo zaangażowały księcia-biskupa ołomunieckiego. Zachowała się zresztą bogata korespondencja związana z królewskim ślubem, stanowiąca zbiór arcybiskupi (monotematyczne listy ze stycznia i lutego), była też przedmiotem ciekawych analiz⁴⁴. Wiadomo bowiem, że orszak przyszłej polskiej królowej liczył 450 osób, 600 koni i 128 wozów, z czego 18 wozów zarezer-

³⁹ *Volumina legum*, t. 5, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1860, s. 17 (punkt 92).

⁴⁰ J. Matyasik, *Obóz polityczny króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, Warszawa 2011, s. 193.

⁴¹ R. Smíšek, M. Konrádová, *Habsburgowie i Michał Korybut Wiśniowiecki*, s. 106.

⁴² J. Kaniewski, *Sejmiki koronne wobec problemów wewnętrznych Rzeczypospolitej za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669–1673)*, Katowice 2014, s. 88–91.

⁴³ V. Štěpán, *Cesty polské královny*, s. 123–125.

⁴⁴ Tamże, s. 120–155; R. Pavlíčková, „*Polská*” cesta roku 1670, s. 97–105.

wowanych na osobiste potrzeby rodziny cesarskiej⁴⁵. Polscy obserwatorzy uznali jednak, że był to dość skromny i „niecesarski” orszak⁴⁶. Oczywiście trasa cesarskiej podróży wiodła przez Olomuniec i biskupi Vyškov, a książę-biskup Karol okazał się wówczas doskonałym gospodarzem.

5. Spóźniona relacja Przemysława III z Žerotína i na Losinách o koronacji króla Michała

Wracając jednak do roku 1669 oraz spraw związanych z elekcją króla Michała, wypada wspomnieć o jeszcze jednym informatorze księcia-biskupa, a mianowicie morawskim szlachcicu Przemysławie III (1629–1673), hrabim z Žerotína i na Losinách. Hrabia Przemysław był bowiem obecny na koronacji króla Michała 29 IX 1669 r. w Krakowie. Napisał jednak o tym do biskupa Karola dopiero 13 grudnia. Hrabia Przemysław przeproszał, że tak późno zebrał się do pisania listu, ale podczas podróży powrotnej z Polski do domu zawalił się pod jego orszakiem most (nie pisze gdzie). Hrabia wraz z koniem, powozem i kilkoma ludźmi spadł do głębokiej rzeki i o mało nie przypłacił tego życiem. Wrócił zatem z koronacji z problemami zdrowotnymi i nie był w stanie prowadzić korespondencji z biskupem, tym bardziej że jego żona była w połogu⁴⁷. Podróż do Polski nie wspominał więc zbyt dobrze i poprzestał tylko na poinformowaniu biskupa, że rzeczywiście uczestniczył w koronacji króla Michała. Nawiasem można dodać, że po jego śmierci w 1673 r. opieką nad jego małoletnimi dziećmi (jako regentka znacznego majątku) zajęła się siostra hrabiego, Angela Anna Sibylla z Galle (zm. 1695), która zapoczątkowała głośne procesy o czary w majątku Velké Losiny (w latach 1678–1696 skazano na śmierć prawie 100 osób)⁴⁸.

Podsumowanie

Korespondencja dotycząca elekcji króla Michała w 1669 r., którą otrzymał książę-biskup olomuniecki Karol z Lichtensteinów-Castelcornów nie należała do zbyt rozbudowanej. Jej treść nie wnosi też niczego nowego do polskiej historiografii

⁴⁵ R. Pavlíčková, „Polská” cesta roku 1670, s. 98–99.

⁴⁶ R. Smíšek, M. Konrádová, *Habsburgowie i Michał Korybut Wiśniowiecki*, s. 112.

⁴⁷ ZA Opava, AO, t. 2, cz. 1, karton 79, nr inw. 697, f. 385r (list z Velkich Losin, dnia 13 grudnia 1669).

⁴⁸ B. Šindelář, *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16. –17. století*, Praha 1986, s. 210.

tego wydarzenia. Informatorzy biskupa nie byli także zbyt dobrze poinformowani w sprawach polskich (von Knigge), wykazywali się „dyplomatyczną” powściągliwością (Schaffgotsch)⁴⁹ lub wstrzemięźliwością informacyjną (Przemysław z Žerotína). Korespondencja ta jest istotna jednak z innego powodu. Pokazuje bowiem istnienie dość dużego zainteresowania sprawami polskimi ze strony biskupa ołomunieckiego. Biskup zwracał uwagę na wydarzenia toczące się w Polsce, ponieważ był żywo zainteresowany sytuacją w stosunkach polsko-tureckich. Odczuwał realne zagrożenie ze strony państwa sułtanów, więc każde wieści dotyczące ruchów dyplomatycznych czy militarnych na kierunku wschodnim były dla niego niezwykle cenne. Był wszak jedną z ważniejszych (jeśli nie najważniejszą) osobistości na całych Morawach. Poczłował się więc do odpowiedzialności za bezpieczeństwo margrabstwa, które było bezpośrednio zagrożone inwazją turecką. Elekcja nowego króla w Polsce oraz chaotyczna sytuacja na Ukrainie były wydarzeniami, które należało mieć na uwadze. Stąd biskup ołomuniecki zabiegał o pozyskanie informacji z Polski. W swojej siatce informatorów miał jednak plotkarskiego i przekazującego informacje z „drugiej ręki” generała von Kniggego oraz bezpośredniego obserwatora sytuacji w Polsce dyplomatę Schaffgotscha, który, co typowe dla jego fachu, był jednak dość oszczędny w konkretniejsze wyjaśnienia.

Sytuacja zmieniła się jednak w momencie, w którym cesarska siostra została wybrana żoną polskiego króla. Biskup ołomuniecki, a także elity morawskie uznały to za niezwykle cenny mariaż. Cesarstwo zyskiwało silnego sojusznika przeciw Turkom, stronnika w rywalizacji habsbursko-francuskiej⁵⁰, a także członka cesarskiej rodziny. Biskup osobiście i z wielkim zaangażowaniem włączył się w uroczyste przywitanie orszaku cesarskiego zmierzającego na królewski ślub do Częstochowy. Nawet wieża w Ołomuńcu została udekorowana z każdej strony podobiznami cesarzowej wdowy Eleonory, arcyksiężniczki Eleonory Marii, jej siostry Anny Marii (1654–1689), które razem zmierzały na ślub oraz króla Michała (wraz z herbem Polski i Litwy)⁵¹. Pod względem królewskiej propagandy⁵², król Michał wypracował sobie (praktycznie

⁴⁹ Należy zaznaczyć, że Schaffgotsch był równie zwięzły w korespondencji z innymi przedstawicielami elit politycznych cesarstwa, zob. R. Smíšek, M. Konrádová, *Habsburgowie i Michał Korybut Wiśniowiecki*, s. 135, przyp. 157.

⁵⁰ Tamże, s. 103.

⁵¹ R. Pavlíčková, „Polská” cesta roku 1670, s. 102–103.

⁵² O działaniach propagandowych króla Michała zob. R.T. Tomczak, *Michał Korybut Wiśniowiecki jako dobry władca w czasie wojny i pokoju – graficzna teza akademicka Zygmunta Ksawerego Holló (1672) z warsztatu Bartholomeusa Kiliana młodszego*, [w:] *Żył królem, umarł człowiekiem*, s. 317–334.

bez wysiłku) pozytywny kapitał wizerunkowy na Morawach oraz wzmocnił pozycję swego rodu. Jego efektem był dość życzliwy stosunek do króla Wiśniowieckiego elit z margrabstwa (udział w koronacji, orszaku ślubnym, liczne wizerunki królewskie w prywatnych zbiorach), a także samego biskupa. Karol z Lichtensteinów-Castelcornów kurtuazyjnie korespondował zresztą z królem (sprawa rekomendacji króla dla Bogusława Reya)⁵³, a jego sieć informatorów z Polski wzbogaciła się o częste relacje śląskiego hrabiego Nadalewicza Kręskiego (von Nadelwitz-Krenski) pisane z Warszawy (intensywnie w latach 1670–1673), sporadyczne Bogusława (1646–1700) i kanclerza królowej Eleonory Władysława Reyów (1612–1682), a także hrabiego Jerzego Adama Franciszka von Gaschina (1643–1719), starostę księstwa opolsko-raciborskiego⁵⁴. Niewątpliwie więc zainteresowanie księcia-biskupa ołomunieckiego sprawami toczącymi się w Polsce było dość duże i w większości koncentrowało się wokół króla Michała i zagrożenia tureckiego. Rozważania podjęte w niniejszym artykule stanowią pewne wprowadzenie w zagadnienie relacji polsko-morawskich w okresie panowania króla Wiśniowieckiego, kiedy główną postacią był biskup ołomuniecki Karol z Lichtensteinów-Castelcornów, którego korespondencja dotycząca Polski i konfliktu tureckiego nadal czeka na bardziej wnikliwą analizę.

Résumé

Charles of Lichtenstein-Castelcorn, the Bishop of Olomouc, was a full-blown personality that transcended not only the boundaries of his diocese but also those of Central Europe and the Habsburg monarchy. Not only did he contribute to the development of Moravia; he was also an enthusiast of art, equally interested in the political events of the era. He corresponded with more than 5,000 individuals and subjects, and his network of informants covered most of Europe. Poland, and in particular Polish-Turkish relations, were also in his sphere of interest. On the occasion of the royal election of 1669, Bishop Charles intensified his exchange of letters concerning Poland, which had to do with the election of Michał Korybut Wiśniowiecki as Polish king. The article presents the correspondence about this event and also the circle of the Bishops' correspondents (Jobst Hilmar von Knigge, Krzysztof Leopold Schaffgotsch). The presentation of this thread of developments is a contribution to the study of Polish-Moravian relations during the reign of King Wiśniowiecki, and also reveals the attitude of the Moravian nobility towards him.

⁵³ *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu*, s. 182, 1197.

⁵⁴ *Tamże*, s. 113, 161, 227.

Bibliografia/Bibliography

Źródła rękopiśmienne

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc:

Arcibiskupství Olomouc 1141–1961, t. 2, cz. 1, kartony 79–80, nr inw. 697

Źródła drukowane

Volumina legum, t. 5, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1860

Opracowania

Bobiatyński K., *W walce o hegemonię. Rywalizacja polityczna w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1667–1674*, Warszawa 2016

Chmielewska M., *Misja Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha na sejm elekcyjny w Rzeczypospolitej 1699 roku*, Rocznik Jeleniogórski 34 (2002), s. 87–94

Chmielewska M., *O dawnej agitacji politycznej: misja Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha na sejm elekcyjny w Rzeczypospolitej 1669 r.*, Zeszyty Edukacji Kulturalnej 49 (2005), s. 54–71

Chmielewska M., *Sejm elekcyjny Michała Korybuta Wiśniowieckiego 1669 roku*, Warszawa 2006

Czermak W., *Z czasów Jana Kazimierza. Studya historyczne*, Lwów 1893

David J., *Nechtěné budování státu. Politika, válka a finance na Moravě ve druhé polovině 17. století*, Brno 2018

Hennel-Bernasikowa M., *Ślub królewski na Jasnej Górze. Michał Korybut Wiśniowiecki i Eleonora Habsburg – 1670*, Częstochowa 2005

Hetmani zaporoscy w służbie króla i Rzeczypospolitej, red. P. Kroll, M. Nagielski, M. Wagner, Zabrze 2010

Hundert Z., *Między buławą a tronem. Wojsko koronne w walce stronnictwa malkontentów z ugrupowaniem dworskim w latach 1669–1673*, Oświęcim 2019

Kaniewski J., *Finansowe kulisy walki o polską koronę po abdykacji Jana Kazimierza a przed elekcją Michała Korybuta Wiśniowieckiego w świetle raportów dyplomatów elektora brandenburskiego (1668–1669)*, Przegląd Nauk Historycznych, R. 4 (2005), nr 2/8, s. 5–38

Kaniewski J., *Sejmiki koronne wobec problemów wewnętrznych Rzeczypospolitej za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669–1673)*, Katowice 2014

Karel z Lichtensteinu-Castelcornu: Místa biskupovy paměti, red. R. Švácha, M. Potůčková, J. Kroupa, Olomouc 2019

Karel z Lichtensteinu-Castelcornu: Olomoucký biskup a duchovní aristokrat střední Evropy, red. O. Jakubec, Olomouc 2019

Kneschke E.H., *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon*, t. 5, Leipzig 1864

Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Katalogizovaný soupis korespondence s rejstříkem korespondentů a seznamem lokalit, red. Z. Orálková, S. Topičová, K. Kouřil, Olomouc 2019

- Kroll P., *Stosunki polsko-kozackie w przeddzień najazdu tureckiego (1670–1672)*, [w:] *Marszałek i hetman koronny Jan Sobieski*, red. D. Milewski, Warszawa 2014, s. 189–215
- Linien-Infanterie-Regiment: Böhmisches Infanterie – Regiment, Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Wien 1838
- Matyasik J., *Obóz polityczny króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, Warszawa 2011
- Pavličková R., „Polská” cesta roku 1670. Město Olomouc a biskup Karel z Liechtensteinu-Castelcornia jako hostitelé císařského dvora, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica* 29 (2000), s. 97–105
- Perdenia J., *Hetman Piotr Doroszenko a Polska*, Kraków 2000
- Rohrlach M., *Des Schlesischen Adels anderer Theil oder Fortsetzung schlesischer Curiositäten...*, Leipzig – Breßlau 1728
- Šindelář B., *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16. –17. století*, Praha 1986
- Smišek R., Konrádová M., *Habsburgowie i Michał Korybut Wiśniowiecki. Przyjazd arcyksiężniczki Eleonory Marii do Rzeczypospolitej w 1670 roku jako sposób komunikacji symbolicznej*, *Historia Slavorum Occidentis* 9 (2015), nr 2, s. 101–136
- Štěpán V., *Cesty polské královny Eleonory přes Moravu v letech 1670 a 1675*, *Olomoucký archivní sborník* 2 (2004), s. 120–155
- Tomczak R.T., *Michał Korybut Wiśniowiecki jako dobry władca w czasie wojny i pokoju – graficzna teza akademicka Zygmunta Ksawerego Holló (1672) z warsztatu Bartholomeusa Kiliana młodszego*, [w:] *Żył królem, umarł człowiekiem. Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023, s. 317–334
- Tomczak R.T., *Wychowanie i wykształcenie króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1640–1660)*, *Res Historica* 39 (2015), s. 33–58
- Wagner M., Kroll P., *Michał Chanencko*, [w:] *Hetmani zaporoscy w służbie króla i Rzeczypospolitej*, red. P. Kroll, M. Nagielski, M. Wagner, Zabrze 2010, s. 353–365
- Woliński J., *Relacja ambasadora K.L. Schaffgotscha o elekcji polskiej 1669 r.*, *Teki Archiwalne* 5 (1957), s. 130–172
- Woliński J., *Poselstwo Krzysztofa Schaffgotscha na elekcję polską 1674 r.*, [w:] *tenże, Z dziejów wojny i polityki w dobie Jana Sobieskiego*, Warszawa 1960, s. 100–124
- Zapletalová J., *Obrazová sbírka olomouckého kanovníka Georga Friedricha ze Salburgu (+1692)*, *Opuscula historiae atrium* 65 (2016), nr 2, s. 32–43
- Ziątkowski L., *Aktywność dyplomatyczna Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha posła cesarskiego podczas elekcji 1674 r.*, [w:] *Spółczesność Europy Środkowo-Wschodniej w epoce wczesnonowożytnej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Krystynowi Matwijowskiemu w osiemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Maroń, F. Wolański, L. Ziątkowski, Wrocław 2016, s. 109–115
- Ziober A., *Dziennik wizyt posła cesarskiego Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha jako przyczynę do wyjaśnienia przebiegu elekcji 1674 roku*, [w:] *Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVIII wieku. O znaczeniu idei wyboru – między prawami a obowiązkami*, red. M. Markiewicz, D. Rolnik, Katowice 2016, s. 342–353

Ziober A., *Habsburgowie wobec bezkrólewia w Rzeczypospolitej 1668–1669 oraz elekcji króla Michała. Zarys ważnych problemów*, [w:] *Żył królem, umarł człowiekiem. Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023, s. 63–79